

УДК 351.746.1(477)-029:2

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-13>

Іванна Ломака

ORCID: 0000-0002-5616-7016

Андрій Микитин

ORCID: 0009-0007-1967-774X

РЕЛІГІЙНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена аналізу релігійної складової як важливого елемента національної безпеки держави. У роботі розглядаються релігійні аспекти, які впливають на національну ідентичність, соціальну згуртованість і стабільність держави. Особливу увагу приділено процесам секуляризації та їхньому впливу на політичну культуру і безпеку. Проаналізовано роль релігії в сучасних політичних процесах, а також вплив релігійних конфліктів, екстремізму та тероризму на національну безпеку. У статті також розглянуто випадки релігійного сепаратизму та порушення прав релігійних меншин, які можуть створювати внутрішні та зовнішні загрози для держави. В статті окреслено важливість впровадження ефективної етноконфесійної політики, яка забезпечить релігійну свободу, міжконфесійний діалог і захист держави від релігійно мотивованих загроз.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження особливостей релігійної складової національної безпеки держави. Відповідно до мети, сформовані такі завдання дослідження: проаналізувати вплив релігії на національну безпеку; дослідити особливості взаємовпливу релігії та національної безпеки держави та охарактеризувати основні загрози національній безпеці; окреслити актуальні проблеми впровадження та реалізації ефективної етноконфесійної політики на прикладі України.

Методи. Під час аналізу особливостей релігійної складової національної безпеки держави використовувались такі загальнонаукові методи, як метод аналізу, метод порівняння, а також системний метод, функціональний метод та інституційний метод.

Результати дослідження. Для ефективної протидії загрозам та викликам релігійного характеру необхідно впроваджувати комплексні державні стратегії, які включали б: гарантування релігійної свободи та прав релігійних меншин, що сприяє зміцненню соціальної стабільності, запобігання радикалізації та боротьба з релігійним екстремізмом через моніторинг та протидію терористичним організаціям, посилення міжконфесійного діалогу, що дозволяє уникати конфліктів на релігійному ґрунті, співпраця з міжнародними організаціями та партнерами для вирішення глобальних загроз, пов'язаних із релігійними конфліктами та релігійним екстремізмом тощо.

Ключові слова: релігія, релігійна ідентичність, етноконфесійна політика, національна безпека, релігійна безпека, держава, Україна, етнічність, конфесійність, міжконфесійні конфлікти.

Вступ. В сучасному світі релігійна складова національної безпеки держави набуває особливої актуальності. Релігія, як важливий елемент духовного та культурного життя суспільства, відіграє вагомий роль у формуванні світогляду, соціальних цінностей та ідентичності нації. В умовах глобалізації, коли релігійні ідентичності тісно пов'язані з етнічними ідентичностями та політичними, економічними та соціальними процесами, питання забезпечення національної безпеки набуває нових вимірів. Релігійні конфлікти, екстремізм і тероризм, що використовують релігійні гасла, можуть становити серйозну загрозу стабільності держави.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження особливостей релігійної складової національної безпеки держави. Відповідно до мети, сформовані такі завдання дослідження: проаналізувати вплив релігії на національну безпеку; дослідити особливості взаємовпливу релігії та національної безпеки держави та охарактеризувати основні загрози національній

безпеці; окреслити актуальні проблеми впровадження та реалізації ефективної етноконфесійної політики на прикладі України.

Методи. Під час аналізу особливостей релігійної складової національної безпеки держави використовувались такі загальнонаукові методи, як метод аналізу, метод порівняння, а також системний метод, функціональний метод та інституційний метод.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти взаємозв'язку релігії та національної безпеки досліджували такі дослідники як Д. Лук'яненко, В.Марчук, М. Міщук, А. Міщук, І. Білоус, І.Коваль, Ю.Кальниш, В. Олійник, В.Клюс Є.Васильчук, В.Бондаренко, Я.Олексин, П.Панченко, О.Розумна, О. Хмільовська, В.Перевізій, О.Шуба, В.Фучеджі та ряд інших дослідників.

Виклад основного матеріалу. Релігія часто є невід'ємною частиною національної культури, впливаючи на цінності, традиції та соціальні норми. Вона може сприяти формуванню національної ідентичності, підвищуючи почуття єдності та належності серед громадян. У той же час, релігійні конфлікти між різними групами можуть загрожувати стабільності та цілісності держави [13].

Проте слід зазначити, що в сучасних державах часто відбуваються конфлікти між прихильниками різних конфесій, їх устремліннями, інституціями, керівниками, з одного боку, і світськими концепціями, партіями, організаціями, лідерами – з іншого. Процес секуляризації, спрямований проти тенденції релігії до збереження та посилення свого впливу, має кілька аспектів. Відомий дослідник Д. Сміт виділяє п'ять тенденцій секуляризації в сучасному світі: заперечення релігійного характеру держави та інституціональне розмежування держави і церкви (*polity separation secularization*); зміна політичної культури, самосвідомості громадянського суспільства, його фундаментальних цінностей та способів легітимації існування держави (*political culture secularization*); поширення впливу держави на сфери, що раніше перебували під контролем церкви, такі як юстиція та освіта (*polity expansion secularization*); зменшення впливу релігії, її лідерів, а також релігійної проблематики на політичне життя та їх значення в ньому (*political process secularization*); секуляризація політичного домінування (*political dominance secularization*) [5, с. 56].

Релігійні організації та лідери можуть мати значний вплив на політичні процеси, включаючи формування політики та законодавства. Це може бути як позитивним фактором, що сприяє моральному та етичному керівництву, так і негативним, якщо релігія використовується для маніпулювання політичними рішеннями або розпалювання конфліктів. Приклади такого впливу релігії на національну безпеку держави можна віднайти в сучасній історії як позитивного характеру, так і навпаки. Наприклад, позитивним прикладом є вплив релігії на національну безпеку Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, де попри свободу віросповідання існує офіційна релігія, яка виступає об'єднавчим фактором та символом єдності та могутності усього об'єднаного народу [1, с. 234].

Варто підкреслити, що релігія може діяти як об'єднуюча сила, сприяючи соціальній згуртованості та підтримці соціального порядку. Однак, у мультикультурних суспільствах релігійні відмінності можуть стати джерелом напруги та конфліктів, що негативно впливають на національну безпеку. Подібний вплив можна спостерігати в низки країн Азії, де різні релігії або ж окремі течії однієї стають чинником міждержавних або громадських конфліктів, зазвичай збройних [1, с. 245].

Релігійні переконання можуть впливати на психологічний стан громадян, їхню мотивацію та готовність до співпраці або конфліктів. Віра може надихати на миротворчу діяльність та соціальну відповідальність, але також може бути використана для радикалізації та насильства [15].

Релігійні організації можуть мати вплив на економіку через володіння значними ресурсами, благодійну діяльність та участь у соціальних програмах. Це може позитивно впливати на соціально-економічний розвиток, але також створювати економічну нерівність або конфлікти

за ресурси. Релігія може мати значний вплив на економічну безпеку держави через різні механізми, включаючи вплив на політику, суспільні відносини та економічні процеси. Так, наприклад, Саудівська Аравія впроваджує закони шаріату, що впливає на економічну діяльність, зокрема на банківську систему [20].

Релігія може впливати на міжнародні відносини, особливо у випадках, коли релігійні спільноти мають зв'язки за кордоном. Це може сприяти міжнародному співробітництву або, навпаки, стати причиною конфліктів між державами на релігійному ґрунті. Так, можна пригадати важливість підписання Томосу у 2019 році. Константинопольський патріархат визнав порушення московською православною церквою акту 1686 року, який надавав МП право хіротонії митрополита Київського за умови, що митрополит Київський буде поминати першого патріарха Константинопольського, а потім московського. Через порушення цих умов та анексію Київської митрополії московським патріархатом, яка є канонічною територією Константинопольського патріархату, останній скасував рішення акту 1686 року [16]. Вселенський патріарх Варфоломій I заявив, що «...Київська митрополія ніколи в історії не передавалась канонічно московському патріархату. Адже відсутній жоден офіційний документ, що підтверджував би таке підпорядкування». Ця подія стала знаковою для розбудови релігійних зв'язків та міжнародному рівні та украпленні України на міжнародній арені [15].

Сучасні виклики та загрози релігійного характеру для національної безпеки можуть бути досить різноманітними та мати значний вплив на стабільність і цілісність держави. Вони можуть негативно впливати як на безпеку цілої держави, так і на безпекові аспекти у взаємовідносинах з іншими державами та релігійними організаціями. Релігія завжди була об'єктом різноманітних конфліктів, в тому числі військових. В сучасних умовах ці загрози доповнились релігійним екстремізмом та тероризмом та іншими новітніми загрозами, в який релігія виступає інструментом [13].

Однієї з таких загроз залишаються міжконфесійні конфлікти, які можуть відбуватись всередині держави, так і зовні. Міжконфесійні конфлікти є формою релігійних конфліктів, що виникають через зіткнення різних релігійних груп, які намагаються реалізувати свої інтереси, уявлення та цінності. Вони можуть включати боротьбу за збереження або перерозподіл влади, впливу, майна, ресурсів, статусів, привілеїв та захисту власної ідентичності [16].

Також, однією з основних перешкод для нормалізації міжконфесійних відносин був і залишається двоєдиний процес політизації релігії та оцерковлення політики, що також є викликом для національної безпеки. Відверта підтримка конкуруючих політичних сил різних церковних структур, активне втручання політичного істеблішменту у міжконфесійні проблеми, спроби створення офіційної церкви та штучне стимулювання міжправославного об'єднання породжують міжконфесійні протистояння на різних рівнях безпекових відносин [15].

Наступним актуальним викликом є порушення прав релігійних меншин. Дискримінація та утиски релігійних меншин можуть викликати соціальну напругу та конфлікти. Недотримання прав релігійних груп може також негативно вплинути на міжнародний імідж держави. Наприклад, в багатьох країнах Близького Сходу християнські меншини зазнають дискримінації та переслідувань, особливо з боку радикальних ісламістських угруповань [17].

Також, як загрозу можна виділити релігійний сепаратизм. Деякі релігійні групи можуть прагнути до автономії або навіть відокремлення від держави, що може загрожувати територіальній цілісності країни. Релігійний сепаратизм виникає, коли релігійні групи прагнуть до автономії або незалежності від існуючих державних структур. Така ситуація часто призводить до соціальних і політичних конфліктів, які впливають на національну безпеку [20]. Релігійні організації або групи можуть використовувати засоби масової інформації та соціальні мережі для поширення дезінформації або пропаганди, що може підривати довіру до державних інститутів і створювати соціальну напругу [13].

Наприклад, у РФ православне християнство відіграє також важливу роль у пропаганді державної політики. Православна церква тісно співпрацює з урядом, підтримуючи його політичний курс і легітимуючи владу та її незаконні дії. Використання релігії для підтримки державної політики може призводити до переслідування релігійних меншин і опозиційних рухів. Православна риторика використовується для виправдання геополітичних амбіцій Росії, зокрема у війні проти України в тому числі [29].

Найбільшою загрозою залишається релігійний екстремізм та тероризм, котрі є найнебезпечнішими викликами для безпеки сучасних держав [20].

У зв'язку з окресленими викликами та загрозами, актуальним постає питання готовності держави, адаптації етноконфесійної політики як важливого елемента загальної стратегії забезпечення національної безпеки.

Ефективна державна політика у потребує чіткої законодавчої бази, яка регулює відносини між державою і релігійними організаціями, а також визначає права і обов'язки релігійних громад. Законодавство багатьох європейських країн включає норми, що регулюють діяльність релігійних організацій, їхній статус, права та обов'язки, що допомагає уникати конфліктів і сприяє прозорості у відносинах між державою та релігійними громадами [6].

Законодавство різних держав регулює міжконфесійні відносини залежно від історичних, культурних, і релігійних контекстів, а також від принципів секулярності або релігійної свободи, які є основними складовими конституційних принципів цих держав. Багато країн закріплюють релігійну свободу у своїх конституціях або основних законах. Це включає право на вільне вираження власної релігії, відсутність дискримінації за релігійною ознакою та право на відмову від релігійної практики. Деякі держави сприяють міжконфесійному діалогу та співробітництву між різними релігійними групами, щоб забезпечити мирне співіснування різних віросповідань. Закони можуть регулювати певні аспекти релігійних практик, такі як будівництво релігійних споруд, обряди, одяг та харчування, особливо коли вони стикаються з іншими правами та свободами [5, с. 34].

У сучасній Україні склалася специфічна система суспільно-релігійних відносин, яка має свої особливості. Серед найважливіших характеристик цієї системи можна виділити наступні: відсутність ідеологізації державної політики у сфері релігійно-церковного життя; зростаючий лібералізм у нормативно-правовій базі, що стосується свободи совісті та діяльності релігійних організацій; постійний регіональний розподіл конфесійного простору; складна ситуація в українському православ'ї; прояви клерикалізації в українському суспільстві, які стають все більш помітними [19].

Насамперед, в релігійному контексті для національних інтересів України є наступні загрози та виклики: участь Української Православної Церкви московського патріархату у фактичній підтримці окупації та анексії Криму РФ; ситуація у мусульманському співтоваристві України [18], яка характеризується різноманітністю міжнародних уподобань інституційних структур ісламу в Україні, наприклад, Всеукраїнська асоціація громадських організацій «Аль-Раїд» спрямована на арабський іслам, у той час як Духовне управління мусульман України «Умма» – на європейський [17].

Серед актуальних проблем, які впливають на національну безпеку в релігійній сфері України, можна виділити наступне: відсутність духовної цілісності в суспільстві сучасної України, яка виявляється у відсутності єдності у основних цінностях; неможливість розраховувати на забезпечення духовної та політичної єдності українського суспільства на основі релігійних цінностей. Це пов'язано з низьким рівнем довіри до православного кліру в південних, східних і центральних областях, а також з неспроможністю церковної ієрархії адаптуватися до сучасних викликів, які стоять перед українським суспільством у зв'язку з гібридною війною РФ проти України. Крім того, відсутність конфесійної єдності в Україні навіть серед

православних ускладнює ситуацію; можливість використання етноконфесійного фактора для дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в Україні за певних обставин [2].

У зв'язку з цими викликами та загрозами, Українській державі належить вирішити кілька ключових завдань. Необхідним є перегляд етноконфесійної політики та її стратегії, зразки таких заходів можна знайти у законодавстві європейських країн. Також, важливим є впровадження законодавства, спрямованого на протидію релігійним терористичним групам, які ставлять під загрозу територіальну цілісність держави, на прикладі практики США [13].

Важливо визначити роль Церкви в політичному житті сучасного українського суспільства в правовому полі. Для розуміння, яку роль повинна виконувати релігія та Церква в сучасному політичному житті України, ми можемо звернутися до історичного досвіду тривалого процесу формування української нації та утвердження її державності. У цьому контексті важливо зазначити, що з послабленням контролю та впливу держави на Церкву, вагомість церковного впливу зростає, тоді як з посиленням політичного втручання у релігійне життя та політизації релігійної сфери (коли Церква починає втручатися в питання, що не є її компетенцією), її вплив та моральний авторитет ослаблюються. Тому варто уникати надання конфесіям особливого статусу державної Церкви чи особливих привілеїв від держави [29].

Крім того, відкритим залишається удосконалення правового механізму відносин між державою і церквою, зокрема: законодавчо визначити адміністративну та кримінальну відповідальність за протиправну діяльність релігійних організацій, яка загрожує державі, суспільству та окремим громадянам [28]. Також доцільно було б заборонити в'їзд на територію України представникам іноземних релігійних організацій, якщо їхня діяльність спрямована на підірив територіальної цілісності країни, поглиблення міжцерковних та міжконфесійних конфліктів, а також культивування імперсько-шовіністичних ідеологій на рівні громадської свідомості [29] тощо.

Висновки. Релігійна складова національної безпеки є багатогранним явищем, яке охоплює широкий спектр питань – від забезпечення релігійної свободи до боротьби з релігійним екстремізмом та тероризмом. Релігія може бути як об'єднуючим чинником, сприяючи соціальній згуртованості, так і джерелом конфліктів, що підривають стабільність держави. В умовах глобалізації та зростання релігійної різноманітності загрози релігійного екстремізму, політизації релігії та міжконфесійних конфліктів стають серйозними викликами для держав.

Актуальними проблемами у забезпеченні гармонійного взаємозв'язку релігії та національної безпеки України залишаються: відсутність духовної цілісності сучасного українського суспільства; неможливість розраховувати на забезпечення духовної та політичної єдності на основі релігійних цінностей; використання етноконфесійного чинника для дестабілізації внутрішньополітичної ситуації в країні агресором та ін. Механізми забезпечення ефективного взаємовпливу релігії та національної безпеки України в даний час функціонують у складних умовах обмежених ресурсів і часу. Система безпеки та оборони не готова адекватно реагувати на нові виклики, що виникають перед Україною в умовах гібридної війни.

Таким чином, релігійна складова є важливим елементом національної безпеки, що потребує постійного моніторингу та виваженої політики для забезпечення стабільності та гармонійного розвитку суспільства.

Література:

1. Антонов В. Конституційно-правові засади національної безпеки : монографія. Київ, ТАЛКОМ. 2017. 576 с.
2. Війна і Церква. Церковно-Релігійна ситуація в Україні 2022р. Соціологічне дослідження. Київ : Центр Разумкова. 2022. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf
3. Власюк О. 2016. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці. Київ : НІСД. 528 с.

4. Горбулін В. Литвиненко О. Національна безпека: український вимір. ПП «Інтертехнологія», 2008. 104 с.
5. Державно-церковні відносини: світовий досвід і Україна (історико-політичний аналіз) : монографія : Вид-во Європейського ун-ту, 2002. 136 с.
6. Державно-церковні та суспільно-релігійні відносини в умовах війни Росії проти України : аналіт. доп. за ред. С. І. Здіорука. Київ : НІСД, 2023. 36 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.07>
7. Дослідження соціологічної служби Центру Разумкова з 21 по 26 березня 2019 року «Рівень довіри до суспільних інститутів та електоральні орієнтації громадян України». URL: <https://bit.ly/2JGLqO5>
8. Здіорук С. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття : монографія. К. : Знання України, 2005. 552 с.
9. Капелько П. Діяльність релігійних організацій як потенційна загроза національній безпеці: виклики воєнного часу. *Редакційна колегія*. С. 192. URL: <http://surl.li/alwliy>
10. Карпа Р. Специфіка релігійної комунікації в сучасному українському суспільстві (морально-етичний аспект). 2023. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/63332>
11. Клюс В. Релігійний екстремізм як загроза духовної безпеки України. *Митна справа*. 2014. № 1. С. 74–79. URL: <http://surl.li/uimmkx>
12. Конституція України. Верховна Рада України. Офіційний сайт. 2024. URL: <http://surl.li/funruq>
13. Корнієвський О. Релігійні організації у системі забезпечення національної безпеки України. *Теорія та практика державного управління*. 2009. № 3. С. 270–277. URL: <http://surl.li/fujaom>
14. Корнієвський, О. Політичні аспекти загроз національній безпеці України в духовно–релігійній сфері. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія : Політологія. Соціологія. Філософія. До 45-річчя від дня народження Вегеша Миколи Михайловича: Говерла*, 2009. Вип. 12. С. 150–154. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10338>
15. Котик Ю. Окремі аспекти впливу релігійного фактору на міжнародні конфлікти. *Publishing House "Baltija Publishing"*. 2021. URL: <http://surl.li/twpkoe>
16. Масовець В. Місія, функції та завдання системи забезпечення релігійної безпеки. *Deputy Editor-in-Chief*. 2020. С.182. URL: <http://surl.li/nwepof>
17. Мельниченко Б., Фігель Н. Основні підходи до розуміння поняття “національна безпека”. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/aug/24795/11.pdf>
18. Міщук А., Міщук М. Загрози національній безпеці України: діяльність УПЦ (МП). *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Політологія*. № 1(15). С. 43–52. URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/52/51>
19. Печенюк І. Етноконфесійні процеси та їх вплив на національну безпеку України. *Культура в сучасному українському суспільстві: стан та проблеми* : зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 6–7 червня 2008 р.). Видав. центр «КНУКіМ», 2008. С. 121–122.
20. Пістренко Н. Міжконфесійні відносини як складова національної безпеки України. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : тези доп. учасників наук.-практ. конф. з святкування Дня науки (м. Харків, 14 трав. 2021 р.). Харків : ХНУВС, 2021. С. 114–118. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b793e92-f470-465191f7-ae1174eea782/content>
21. Постанова Собору Української Православної Церкви від 27 травня 2022 року. URL: <https://news.church.ua/2022/05/27/postanova-soboru-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-travnya-2022-roku/#2023-06-16>
22. Про Інститут проблем національної безпеки України. Указ Президента України від 3 грудня 2003 р. № 1396/2003. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396/2003#Text>
23. Про Національну безпеку України . Закон України від 21 червня 2018 р. No 2469-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>
24. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України. Верховна Рада України. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text>
25. Про Стратегію національної безпеки України. Рішення РНБО від 14 вересня 2020 р. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text>
26. Росенко М. Державна політика України щодо церкви й релігійних організацій. Їхнє місце в політичній системі суспільства. *Віче*. 2009. №12. URL: <http://www.viche.info/journal/1513>
27. Священний Синод Єпископів УГКЦ. Офіційний сайт. URL: <https://synod.ugcc.ua/>

28. «Стали на бік ворога». Голова СБУ розповів, скільки вироків отримали священники УПЦ (МП). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-vyroky-upts-mp/32373991.html>

29. Терлецький Р. Деякі аспекти ефективності функціонування Закону України 2662-VIII «Про уточнення назви церков, керівні центри яких знаходяться в країні-агресорі» в умовах воєнного часу. 2023. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/17479>

References

1. Antonov, V.(2017). *Konstytutsiino-pravovi zasady natsionalnoi bezpeky*. [Constitutional and Legal Principles of National Security] : monohrafiia. Kyiv, TALKOM. 576 s [in Ukrainian].
2. Viina i Tserkva.(2022). *Tserkovno-Relihiina situatsiia v Ukraini 2022r. Sotsiolohichne doslidzhennia*. [War and the Church. Church and Religious Situation in Ukraine in 2022. A sociological study]. Kyiv : Tsentrazumkova. URL: https://razumkov.org.ua/images/2023/02/13/2022_Religiya_SITE.pdf [in Ukrainian].
3. Vlasiuk, O. (2016). *Natsionalna bezpeka Ukrainy: evoliutsiia problem vnutrishnoi polityky* [National Security of Ukraine: Evolution of Domestic Policy Problems] : Vybr. nauk. pratsi. Kyiv : NISD. 528 s. [in Ukrainian].
4. Horbulin, V. & Lytvynenko, O. (2008). *Natsionalna bezpeka: ukrainskyi vymir*[National security: the Ukrainian dimension]. PII «Intertekhnolohiia». 104 s. [in Ukrainian].
5. *Derzhavno-tserkovni vidnosyny: svitovy dosvid i Ukraina (istoryko-politychnyi analiz)* (2002). [Church-State Relations: World Experience and Ukraine (Historical and Political Analysis)]. Monohrafiia. Vyd-vo Yevropeiskoho un-tu. 136 s. [in Ukrainian].
6. *Derzhavno-tserkovni ta suspilno-relihiini vidnosyny v umovakh viiny Rosii proty Ukrainy* (2023). [State-Church and Socio-Religious Relations in the Context of Russia's War Against Ukraine] : analit. dop. za red. S. I. Zdioruka. Kyiv : NISD. 36 c. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.07> [in Ukrainian].
7. *Doslidzhennia sotsiolohichnoi sluzhby Tsentru Razumkova z 21 po 26 bereznia 2019 roku «Riven doviry do suspilnykh instytutiv ta elektoralni oriientsi hromadian Ukrainy»* [Survey conducted by the Razumkov Center Sociological Service on March 21–26, 2019 “Level of Trust in Public Institutions and Electoral Orientations of Ukrainian Citizens”]. URL: <https://bit.ly/2JGLqO5> [in Ukrainian].
8. Zdioruk, S. (2005). *Suspilno-relihiini vidnosyny: vyklyky Ukraini XX stolittia* [Social and Religious Relations: Challenges for Ukraine in the Twenty-First Century]. Monohrafiia. K., Znannia Ukrainy. 552 s. [in Ukrainian].
9. Kapelko, P. *Diialnist relihiinykh orhanizatsii yak potentsiina zahroza natsionalnii bezpetsi: vyklyky voiennoho chasu* [Activities of Religious Organizations as a Potential Threat to National Security: Wartime Challenges]. Redaktsiina kolehiia. S. 192. <http://surl.li/alwliw> [in Ukrainian].
10. Karpa, R.(2023). *Spetsyfika relihiinoi komunikatsii v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi (moralno-etychnyi aspekt)*[Specificity of religious communication in modern Ukrainian society (moral and ethical aspect)]. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/handle/NAU/63332> [in Ukrainian].
11. Klius, V. (2014). *Relihiinyi ekstremizm yak zahroza dukhovnoi bezpeky Ukrainy* [Religious Extremism as a Threat to Ukraine's Spiritual Security]. *Mytna sprava*. № 1. S. 74–79. URL: <http://surl.li/uimmkx> [in Ukrainian].
12. *Konstytutsiia Ukrainy*.(2024). Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiinyi sait. URL: <http://surl.li/funruq> [in Ukrainian].
13. Korniiievskiy, O. (2009). *Relihiini orhanizatsii u systemi zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy* [Religious organizations in the system of ensuring national security of Ukraine.]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*. № 3. S. 270–277. URL: <http://surl.li/fujaom> [in Ukrainian].
14. Korniiievskiy, O. (2009). *Politychni aspekty zahroz natsionalnii bezpetsi Ukrainy v dukhovno-relihiinii sferi* [Political aspects of threats to Ukraine's national security in the spiritual and religious sphere.]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia : Politolohiia. Sotsiolohiia. Filosofiia. Do 45-richchia vid dnia narodzhennia Vehesha Mykoly Mykhailovycha*. Hoverla. Vyp. 12. S. 150–154. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/10338> [in Ukrainian].
15. Kotyk, Y.(2021). *Okremi aspekty vplyvu relihiinoho faktoru na mizhnarodni konflikty* [Some aspects of the influence of the religious factor on international conflicts]. Publishing House “Baltija Publishing”. URL: <http://surl.li/twpkoe> [in Ukrainian].

16. Masovets, V. (2020). Misiia, funktsii ta zavdannia systemy zabezpechennia relihiinoi bezpeky [Mission, functions and tasks of the religious security system.]. *Deputy Editor-in-Chief*. S.182. Retrieved from <http://surl.li/nwepof> [in Ukrainian].
17. Melnychenko, B., & Fihel, N. Osnovni pidkhody do rozuminnia poniattia “natsionalna bezpeka” [Main approaches to understanding the concept of “national security”] Retrieved from <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/aug/24795/11.pdf> [in Ukrainian].
18. Mishchuk, A., & Mishchuk, M. (2024). Zahrozy natsionalnii bezpetsi Ukrainy: diialnist UPTs (MP). [Threats to Ukraine’s national security: activities of the UOC (MP)] *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Seriia: Politolohiia*. № 1(15). S. 43–52. Retrieved from <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/52/51> [in Ukrainian].
19. Pecheniuk, I. (2008) Etnokonfesiini protsesy ta yikh vplyv na natsionalnu bezpeku Ukrainy. [Ethno-confessional processes and their impact on the national security of Ukraine] *Kultura v suchasnomu ukrainskomu suspilstvi: stan ta problemy / Zb. tez Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kyiv, 6–7 chervnia 2008 r.)*. Vydav. tsentr «KNUKiM», S. 121–122. [in Ukrainian].
20. Pistrenko, N. (2021) Mizhkonfesiini vidnosyny yak skladova natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [Interfaith relations as a component of Ukraine’s national security]. *Aktualni problemy suchasnoi nauky v doslidzhenniakh molodykh uchenykh: tezy dop. uchasnykiv nauk.-prakt. konf. z sviatkuvannia Dnia nauky (m. Kharkiv, 14 trav. 2021 r.)*. Kharkiv : KhNUVS. S. 114–118. Retrieved from <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8b793e92-f470-465191f7-ae1174eea782/content> [in Ukrainian].
21. Postanova Soboru Ukrainiskoi Pravoslavnoi Tserkvy vid 27 travnia 2022 roku. [Resolution of the Council of the Ukrainian Orthodox Church of May 27, 2022.] Retrieved from <https://news.church.ua/2022/05/27/postanova-soboru-ukrajinskoji-pravoslavnoji-cerkvi-vid-27-travnja-2022-roku/#2023-06-16> [in Ukrainian].
22. Pro Instytut problem natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [About the Institute of National Security Studies of Ukraine] Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 3 hrudnia 2003 r. № 1396/2003. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1396/2003#Text> [in Ukrainian].
23. Pro Natsionalnu bezpeku Ukrainy. [On the National Security of Ukraine]. Zakon Ukrainy vid 21 chervnia 2018 r. No 2469-VIII. Verkhovna Rada Ukrainy Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> [in Ukrainian].
24. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii. [On freedom of conscience and religious organizations.] Zakon Ukrainy. Verkhovna Rada Ukrainy. 2024. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> [in Ukrainian].
25. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy. [On the National Security Strategy of Ukraine] Rishennia RNBO vid 14 veresnia 2020 r. Zakonodavstvo Ukrainy. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> [in Ukrainian].
26. Rosenko, M. (2009). Derzhavna polityka Ukrainy shchodo tserkvy y relihiinykh orhanizatsii. Yikhnie mistse v politychnii systemi suspilstva. [The state policy of Ukraine in relation to the church and religious organizations. Their place in the political system of society] *Viche*. № 12. Retrieved from <http://www.viche.info/journal/1513> [in Ukrainian].
27. Sviashchennyi Synod Yepyskopiv UHKTs. [Holy Synod of Bishops of the UGCC] Ofitsiyni sait. Retrieved from <https://synod.ugcc.ua/> [in Ukrainian].
28. «Staly na bik voroha». Holova SBU rozpoviv, skilky vyrokiv otrymaly sviashchennyky UPTs (MP). [“They took the side of the enemy”. The SBU head told how many sentences priests of the UOC (MP) received.] Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-vyroky-upts-mp/32373991.html> [in Ukrainian].
29. Terletsyky, R. (2023). Deiaki aspekty efektyvnosti funktsionuvannia Zakonu Ukrainy 2662-VIII «Pro utochnennia nazvy tserkov, kerivni tsentry yakykh znakhodiatsia v kraini-ahresori» v umovakh voiennoho chasu. [Some aspects of the effectiveness of the Law of Ukraine 2662-VIII “On clarifying the name of churches whose governing centers are located in the aggressor country” in wartime.] Retrieved from <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/17479> [in Ukrainian].

Ivanna Lomaka, Andrii Mykytyn. Religious component of the national security of the state

The article is devoted to the analysis of the religious component as an important element of the national security of the state. The paper examines religious aspects that affect national identity, social cohesion and stability of the state. Particular attention is paid to the processes of secularization and their impact on political culture and security. The role of religion in modern political processes is analyzed, as well as the impact of religious conflicts, extremism and terrorism on national security. The article also examines cases of religious separatism and violations of the rights of religious minorities, which can pose internal and external threats to the state. The article outlines the importance of implementing an effective ethno-confessional policy that will ensure religious freedom, interfaith dialogue and protection of the state from religiously motivated threats.

Key words: religion, ethno-confessional policy, national security, religious security, state, Ukraine, ethnicity, confessionality.

Відомості про авторів:

Іванна Ломака – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.

Андрій Микитин – аспірант кафедри політології, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.